

בבא בתרא קעד

משה שווערד

1. ספר שערים מצויינים בהלכה

דף קעד. כל מקום ששנה רשב"ג במשנתנו
הלכה כמותו כו'. עי' ברשב"ם
לעיל (קלג: ד"ה חש) דשמואל לית ליה האי
כללא, וגם רבא דאמר במס' ע"ז (סט:) הלכה
כרשב"ג לית ליה האי כללא כו'. וברי"ף כאן
כתב, דכלל זה לאו דוקא הוא, דלא אמרי'
הלכתא כרשב"ג אלא עד דאיכא טעמא. וכ"כ
בתשו' הרשב"א (ח"א סי' מ) דלא אמרו
דהלכה כמותו אלא במקום שמשתבר טעמיה,

2. ספר שערים מצויינים בהלכה

✓ כולן לשון ערבות הן בר מתן לו. עי' בריטב"א
ובנמוק"י, דאיכא ד' מיני ערבות, א) ערב
סתם, אין גובין ממנו אלא כשאין נכסים להלוה
ולא ליורשין, ולא נכסים משועבדים, ב) ערב
שהתנה שיפרע ממי שירצה, נפרע ממנו אם אין
נכסים ידועים להלוה, אבל אם יש לו נכסים
ידועים אפי' משועבדים, אין גובה ממנו,
ג) ערב קבלן, אפי' אם יש נכסים להלוה ואפי'
הם מפורסמים, אם ירצה נפרע מן הערב,

ד) ערב שנשא ונתן ביד, אין להמלוה כלום על
הלוה אלא דינו עם הערב, אבל אומרים בשם
ר"ת [עי' בתוס' לעיל קעג: ד"ה חסורין] שאם
אין נכסים להערב כלל, ויש נכסים להלוה,
חוזר וגובה מן הלוה מכח שעבודא דר' נתן.
ועי' בשו"ע (חו"מ סי' קכט סי"ז).

3. ספר ר"י מיגאש על בבא בתרא דף קעד/א

נקטינן השתא להאי פירושא בתרא, דהיכא דפירש ואמר על מנת שאפרע ממי שארצה, בין ערב בין קבלן יפרע מערב
תחילה, בין שיש לו נכסים ללוה בין אין לו, דכיון דאתני אתני, כדקיימא לן כל תנאי שבממון קיים. ובדלא פריש ואמר על
מנת שאפרע ממי שארצה הוא דאיכא לאפלוגי, דבקבלן בין יש לו נכסים ללוה בין אין לו, יתבע קבלן תחילה ונפרע ממנו,
ובערב אין לו לתבוע תחילה אלא מן הלוה אם נתן לו מוטב, ואם לאו, אם אין נכסים ללוה הרי זה נפרע מן הערב, ואם יש
נכסים ללוה אין נפרע מן הערב כלום אלא מנכסי הלוה הוא שיש לו ליפרע, לפי שיכול הערב לומר לו אני לא ערבתי לך

ממון זה אלא כשלא תמצא ללוה מהיכן תפרע ממונך, אבל כשתמצא לו נכסים כדי ממונך לך פרע לך ממנו ואין לך אצלי כלום. והיכא דהמלוה רוצה להחזיר על הלוה והלוה אומר לך אצל הערב או אצל הקבלן, לא מבעיא בערב שאין לו ללוה לדחות את המלוה ולומר לו לך אצל הערב, אלא בקבלן נמי אין הלוה יכול לומר לו למלוה לך אצל הקבלן, **אלא אם כן נשא הקבלן המעות מן המלוה מעיקרא בשעת ההלוואה ונתנם ביד הלוה, שנמצא שהקבלן הוא שלוה המעות מן המלוה והלוה אותם ללוה.** אבל אם לא נשא הקבלן מעיקרא ונתן ביד, אלא המלוה הוא שנתן מעותיו ביד הלוה, כשירצה המלוה לחזור אצל הלוה ולתבוע ממנו, אין הלוה יכול לומר לך אצל הקבלן, כדאמרינן עד שישא ויתן ביד, כלומר, עד שישא הקבלן מעיקרא בעת הלוואת המעות מיד המלוה ויתן אותם ביד הלוה:

4. תוספות מסכת בבא בתרא דף קעג עמוד ב

... וקבלן דהיינו תן לו ואני נותן לך בין יש לו נכסים ללוה בין אין לו נפרע מן הערב תחלה ה' נושא ונותן ביד יפרע מן הערב ולא מן הלוה שאין למלוה על הלוה כלום ואם לא מצא שום להפרע מן הערב חוזר על הלוה מדר' נתן דקיימא לן כוותיה אפילו בבעל חוב דעלמא

5. חידושי הריטב"א מסכת בבא בתרא דף קעד עמוד א

ההוא ערבא דיתמי דפרעיה למלוה מקמי דליתבעינהו ליתמי. [1] עיקר הפירוש בזה דבנכסי יתומים קטנים מיירי כדאמרינן עלה ויתמי לאו בני מיעבד מצוה נינהו וכדמייתנין עלה ההיא דשלחו מתם הלכתא כרב הונא בריה דרב יהושע וההיא ביתומים קטנים אתמר במס' ערכין, ופירש כן רבינו חננאל ביתומים קטנים, אלא שאין פירושו מחזור כמו שיתברר מדברינו, והפירוש בשמועה כשיטת הרמב"ן שהסכימו עליו גדולי הדור.

6. שו"ע חושן משפט - סימן קל

(ו) מת הלוה, וקדם הערב ופרע החוב קודם שיודיע את [2] היורשים, אם נודע לנו שלא פרע הלוה שטר חובו קודם שמת, כגון שהודה בו קודם (שמת), או שנידוהו ומת בנידויו, או שלא הגיע זמן המלוה לגבות, הרי זה חוזר וגובה מהיורשים כל מה שפרע: הגה – [1] וי"א כל זה דוקא ביתומים קטנים, אבל גדולים צריכין לשלם כשיש השטר ביד הערב, ובדרך שנתבאר סעיף ד' (טור והמגיד פכ"ו דמלוה בשם הרמב"ן), וכן נראה לי עיקר:

7. ספר שערים מצויינים בהלכה

נכסיה דבר איניש אינון מערבין יתיה כו',
וקי"ל לא יפרע מן הערב תחלה. ולכן
אין מורידין את המלוה לנכסי הלוה קודם
שתובעין להלוה. ומבואר מכאן דלכל דבר
יהבינן להנכסים דין ערב. וכתב בתשו' מהר"ם
מרוטנברג (סי' שנג) דמכאן יש ללמוד, דאם
ראובן הלוה מעות לשמעון, ולוי נעשה ערב
לשמעון, ואחר זמן טען שמעון פרעתי לראובן
שלא בפני לוי, וראובן אומר שלא פרע, ולוי
הערב אינו יודע, צריך שמעון לישבע שפרע
ויפטור, וגם לוי הערב פטור, דכי היכי דהלוה
נשבע, שוב לא יגבה המלוה מנכסי הלוה,
אע"פ שהנכסים הם ערבים, ה"נ כשנשבע
שמעון הלוה נפטור גם הערב כו' עי"ש.

פריעת בעל חוב מצוה

8. ספר ר"י מיגאש על בבא בתרא דף קעד/א

רב פפא אמר פריעת בעל חוב מצוה. פירוש, הא דרב פפא דאמר פריעת בעל חוב מצוה, במלוה דליתא בשטר עסקינן דליכא שעבוד נכסים, אבל מלוה בשטר כיון דאיכא שעבוד נכסים בעל כרחך דלוה מגבי להו בי דינא לבעל חוב מהנד נכסים, ועלה הוא דקאמר רב פפא דליכא שעבוד נכסים דלא מצו בי דינא לאגבויי למלוה מנכסי דלוה, על הלוה לפרוע אותו מנכסיו, ואי אמר לא בעינן למעבד האי מצוה, מכין אותו עד שתצא נפשו כדמברר בפרק הכותב (כתובות פו, א). ולסבריה דרב פפא הא דאמרינן מיניה אפילו מגלימא דאכתפיה, על האי אורחא הוא דכייפינן ליה עד דפרע לבעל חוב ואפילו מגלימא דעל כתפיה. ואם תאמר, וכיון דהא דרב פפא במלוה על פה היא ולא במלוה בשטר, הא דאמר ויתמי לאו בני מצוה נינהו, תיפוק ליה דכיון דליכא שטרא איכא למימר דילמא פרעיה אבוהון. תשובתך, משכחת לה כגון שמת אבוהון בתוך זמן דלא עביד איניש דפרע בגו זימניה, אי נמי דמית בשמתיה דמתברר דמית מקמי דליפרעיה. והאי דאמרינן נמי (לקמן קעו, א) הלכתא מלוה על פה גובה מן היורשים, כדמברר דמית מקמי דליפרעיה הוא, ועלה הוא דקאמר רב פפא דיתמי לאו בני מעבד מצוה נינהו עד דגדלי והו כשאר איניש, וכיון דהאי חוב דפרע ליה ערב למלוה בשביל אבוהון דיתמי, למלוה הוא דהוה ליה שטרא בהווא חוב ולא לערב, דמכי פרע ליה ערב ההוא חוב למלוה אסתלק ליה שעבודיה דההוא שטרא דקא נקיט מלוה, והוה ליה ההוא חוב דקא תבע להו השתא למפרעיהו ניהליה בשביל אבוהון מלוה על פה, משום הכי קאמר יתמי לאו בני מעבד מצוה נינהו:

9. דף על הדף בבא בתרא דף קעד עמוד א

בגמ': פריעת בעל חוב מצוה.

בחידושי הגר"ח (סטנסיל, קכח) הובא שגדול אחד הקשה לגר"ח, מאחר שפריעת בעל חוב מצוה אם כן כפי שבכל מצוה אינו מחויב לבזבז יותר מחומש, אף במצוות פריעת בעל חוב לא יתחייב ליתן יותר מחומש.

[1] והשיב הגר"ח, דחלוק מצוות פריעת בעל חוב משאר מצוות, דבכל המצוות, גם לאחר שקנה ציצית או לולב נחשב שקנה ממון שלו, ואם הסכום הוא יותר מחומש אינו צריך להוציא, אבל מצוות פריעת בעל חוב אף אם הוא מצוה, מכל מקום לאחר שפורע ומקיים המצוה נחשב שהחזיר ממון חבירו ולא בזבז ממון שלו.

וי"ל דבמשנ"ב בביה"ל ס' תרנ"ו הקשה על הך דהמבזבז וכו' מהא דקידושין כט: כל היכא דליכא אלא ה' סלעים לפדיון הבן הוא קודם לבנו חזינן דאפ"ל אם כל נכסיו הוא רק חמש סלעים חייב ליתן.

[2] ובאגרות משה או"ח ח"ה סי' מ"א תי', דדוקא היכא דהמצוה אינו הכרח להוצאת כסף כגון אתרוג וכדו' שאם יש לו אינו חייב לקנות דוקא בכסף ונמצא שאין הוצאת הכסף עצם המצוה רק מחמת שאין לו מחויב לקנות בזה אמרו שהשיעור הוא עד חומש, אבל בפדיון הבן שהתורה חייבתו בנתינת הכסף סך כסף דוקא אז גם אם זה כל נכסיו חייב ליתן ככל מצות שהתורה חייבה לכל מי שיש לו החפץ שבו מקיימים את המצוה, והכי נמי בפדיון הבן חייב ליתן כיון דסך הכסף הם עיקר המצוה ולא השתדלות להשיג המצוה, ובעיקר המצוה ודאי חייב כל אדם.

ולפי"ז מיושב דגם פריעת בע"ח מצוה, המצוה הוא ליתן סך הכסף או הקרקע לפרוע לבע"ח ואין זה השתדלות להשיג את המצוה או יש אפשרות לקיים את המצוה בלי ליתן ממון אלא כל המצוה הוא ליתן סך המעות והרי זה כמו פדיון הבן ולכן חייב ליתן כל ממון. (ויש עוד לתרץ עפ"י דברי הקובץ שעורים אות תרס"ח דמצוה זו שאני מכל מצוות שכאן יש חוב הקודם למצוה והמצוה הוא תולדה מהחוב משא"כ בשאר מצוות שהחוב הוא תולדה מהמצוה). (וע"ע מה שתירץ כ"ק אדמו"ר הפני מנחם זצ"ל בגליונותיו לחלקת יואב סוף כרך א'). (הרה"ח ר' יצחק מאיר נימין - בני ברק)

בחידושי רבי שלמה היימן (קידושין סי' ג) הובא, שפעם בהיותו בעיר באברויסק הוזמן לפדיון הבן בערב, ותלמיד חכם אחד אמר שצריך קודם להתפלל מעריב משום שתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם, אולם רבי שלמה היימן טען, דכיון שפדיון הבן חיובה על האב, אינו יכול לדחותה, וכמו דאם אחד יתבע לחבירו את חובו, לא יוכל לפטור עצמו בטענה שעדיין לא התפלל, כיון דמה לו למלוה עם מצוותיו ומחויב לשלם לו, כמו כן יהיה בפדיון הבן דמחויב תחילה לפרוע לכהן את חובו.

בחידושי הרי"ם חו"מ סי' ל"ט סק"ה כתב דלמ"ד פריעת בע"ח מצוה, היא מותר לפרוע חובו באיסורי הנאה דהא קיי"ל מצות ללה"נ ויכול ליטול אתרוג של איה"נ דאף דמרויח דה"ל צריך לקנות אתרוג אחר כיון שעיקרו מצוה וכן בהנ"ל אף דה"ל צריך ליתן מנכסים אחרים מ"מ לא מיקרי הנאה במה שמקיים מצוה דפריעת בע"ח מצוה באיה"נ רק דמ"מ כיון דאיכא שעבוד נכסים עכ"פ מדרבנן שוב אסור כמו בהנאת הגוף בהדי מצוה ולדעת רשב"א ז"ל אפשר באמת מותר עכ"ד.

בשו"ת האלף לך שלמה חו"מ סי' ה' נשאל ג"כ אם מותר לפרוע חובו באיה"נ וכתב דלא מיבעי' לדעת הר"ן שהנאת הגוף בהדי מצוה אסור שאסור אלא אפ"ל לדעת הרשב"א שהנאת הגוף בהדי מצוה מותר אסור, כיון שמרויח ממון ואינו דומה לאתרוג, שאפילו אם היה קונה מממנו אין זה חסרון ממון כיון שהאתרוג שוה הממון ואם מזדמן לו קונה יכול למכרו, אבל בפרעון חוב דהוי לו הפסד ממש אם יפרע מכיסו ודאי משתרשי ל' ונחשב נהנה. וי"ל דברי החידושי"ר עפ"י הרשב"א סוכה לא: שכתב על הא דמצות ללה"נ אע"ג דמתהני בעשיית מצות שמקבל שכר בעוה"ז ובעוה"ב לא חשיב איסור באיה"נ אלא כשנהנה בגופו של איסור אבל כל שאין הנאה

מגופו אלא שגורם לו הנאה וריח ממקום אחר אינו הנאה מן האיסור, ולפי"ז גם בפריעת חובו באיה"נ הגם שנהנה בזה שאי"צ לשלם מכיסו אבל אין זה הנאה מגופו של האיסור אלא זה גרמא שמותר.

אולם בפמ"ג בפתיחה כוללת ח"ד אות ו' כתב דאפילו לדעת הרשב"א, אבל בדבר שהיה צריך לפזר מעות על המצוה כמו שיש לו שמן ערלה וצריך נר חנוכה ויכול ליקח במעות שמן כשר ומותר י"ל דכהאי גוונא מצות ליהנות ניתנו דהריח מזומן הוא, ומה שאמרינן מללה"נ הוא דוקא היכא דא"א בענין אחר, וא"כ בניד"ד שיש לו ברירה לשלם מכיסו הוי ריח מזומן שאסור. (הרה"ח ר' יצחק מאיר גיימן - בני ברק)

10. שערי ישר שער ה פרק ב

יט ונלענ"ד דענין שיעבוד הגוף בכל חיובי ממון הוא דין משפטי שהאדם מחויב ועומד להמציא מנכסיו לחבירו כך וכך. שחיוב זה הוא חיוב משפטי גם בלי מצות התורה, כשם שסוג הקנינים וחוקי הבעלים בנכסים הוא דבר משפטי, גם בלי אזהרת לא תגזול וכמו שביארנו לעיל דלא יתכן בשום פנים לומר דהענין מה שאנו מייחסים החפץ לראובן הוא מחמת ששמעון מזהר על פי התורה שלא לגזול ממנו, אלא הדבר הוא בהיפוך דאיסור גזילה הוא לאחר החלטת הענין בחוקי גבולי הבעלים, [3] כמו כן נראה דגם מצות פריעת בעל חוב הוא אחר החלטת ענין החוב על פי דין משפטי, שאם חל על ראובן חיוב תשלומים מסוג חוקי המשפט אז הוסיפה תורה אזהרה ומצוה לשמור לשלם חיובו שחייב על פי חוק המשפטי, ואף דבהשקפה ראשונה הוא דבר תמוה איזה הכרח וחיוב על האדם יהיה לעשות דבר בלי צווי ואזהרת התורה, אבל כשנעמיק בענין היטב יש להבין ענין זה, דהרי גם החיוב וההכרח לעבודת ה' ולמלאות רצונו ית', הוא ג"כ ענין חיוב והכרח על פי משפט השכל וההכרח, כמו כן הוא חיוב והשיעבוד ממון הוא חיוב משפטי, שנתחייב על פי דרכי הקנינים, או שחייבתו תורה כנזקים ופדיון הבן וכדומה, ולענין זה בעינן שיהיו קונה וזוכה זכות זה.

11. קצות החושן סימן ג

... ומבואר מדבריהם דנהי דהדין יכול להיות על פי יחיד הדיוט אבל לכופ ודאי בעינן מומחין משום דאשר תשים לפניהם אלו כלי הדיינים קאי על שבעים זקנים, ולהכי שם בעובדא דיתבי רב יוסף וקא מעשי אגיטא באלו שכופין אותו להוציא ואשכחיה אביי ואמר לי הא (תנן) [תניא] לפנייהם ולא לפני הדיוטות, והיינו דאין בידינו לכופ אותו לקיים אשר מוטל עליו דהא אשר תשים אלו כלי הדיינים בעינן מומחין, [1] ואמר ליה רב יוסף אנן שליחותיהו דקמאי קא עבדינן מידי דהוי אהודאות והלואות, והיינו דהא למ"ד שעבודא לאו דאורייתא וא"כ אין בו אלא משום פריעת בע"ח מצוה ואמרינן בפרק הכותב (כתובות פו, א) לדידך דאמרת פריעת בע"ח מצוה אמר לא ניהא לי למיעבד מצוה מאי ואמרינן עלה כופין אותו, והיינו (דתנן) [דתניא] לולב איני עושה סוכה איני עושה כופין אותו ומכין אותו עד שתצא נפשו, וא"כ גבי הודאות והלואות דכופין אותו לקיים המצוה המוטל עליו וע"כ משום דשליחותיהו דקמאי קא עבדינן...

12. נתיבות המשפט ביאורים סימן ג

... גם מה שכתב [בסק"א] דאי שעבודא לאו דאורייתא והבית דין כופין בעי ב"ד [מומחין] דוקא לכפותו דהדיוטות לאו בני עישוי נינהו. [2] נראה לפענ"ד דליתא, דכיון דדמי לעשה סוכה ואינו עושה דכופין אותו לקיים המצוה, כל אדם מצווה להפריש חבירו מאיסור אפילו מי שאינו בכלל בית דין, כדמוכח בב"ק כ"ח [ע"א] גבי נרצע שכלו ימיו, דיכול רבו להכותו כדי להפרישו מאיסור שפחה, ע"ש. ואי בעינן בגמר דין ג' והיינו לומר פלוני זכאי, יבואר אי"ה בסימן ה' [סק"ב].

13. ספר שערים מצויינים בהלכה

שצריך לסדר הגט וליתן לה בפני ב"ד, זולת אם היא בשליחות, אמנם בתשו' נודע ביהודה (מהד"ת אהע"ז סי' קיד) האריך בראיות שצריך שלשה בכל ענין, והביא נמי שכ"כ באו"ז, והוא רוצה לפסול גט שסידרו ביחיד. ועי' ברבינו גרשום שכתב, אטו כל דמגרש בבי דינא רבא מגרש, אפי' לפני ב"ד הדיוט יכול לגרש כו', ומשמע דבעינן ב"ד רק סגי בהדיוטות. ובתומים (חומ"מ סי' ט סק"ב) הביא דברי התרגום יונתן (תצא כד-א) ויכתוב לה ספר תירוכין קדם בי דינא, וכתב דמזה נתפשט המנהג להצריך ב"ד בגט. ועי' בתוס' במס'

אטו כל דמגרש בבי דינא מגרש. משמע מזה דרוב אנשים נהגו לגרש בב"ד, אבל היו ג"כ כמה שהיה מגרשים חוץ לב"ד, רק בפני רב אחד המסדר הגט. וכן איתא במס' כתובות (כג.) דעבידי אינשי דמקדשי בצנעה. (וכן ברש"י במס' ערכין (כג. ד"ה אטו) כתב, ילך בצנעה ויגרשנה. ובפת"ש (סדר הגט סי' קנד סק"ח) כתב, דלא נזכר בשו"ע ובאחרונים

14. הגהות יעב"ץ: לסוף איגלאי מילתא דכהן הוא

דף קעד ע"ב אנלאי מלתא דכהן הוא כו' - נ"צ
ואע"ג דמצי לגרושי על חנאי - ולא
צעי למכתב חנאה בניטא - ויסיב לה על חנאי שלא
תחזור אליו או הוא אליה וכל כה"ג - שמא לא היה
יכול להעלים מפני העדים שיגלו סודו - א"נ אם היה
מתנה ע"מ שלא תשוב אליו - היה מתיירא שמא אח"כ
צאמת לא תאבד האשה ללכת אחריו עוד - ואם ירצה
לתלות התנאי בו אולי לא תאמין בו האשה להתגרש
ע"ת כן - שתירא פן לא ישוב אליה עוד - ובעל כרחיה
לא יוכל לגרשה - שאז תגלה סודו וגם לא תתן לו
מאומה: בתום' (סד"ה צע"ה) דמיקטריף - ז"ל

15. ספר בנייהו בן יהודע על חולין דף קה/ב

שם בטר עניא אזלא עניותא. יש לפרש אחר אותיות עני יש אותיות סף ואות כ"ף, ר"ל עני הגרוע ביותר הוא אותו המחזר על הפתחים שאינו יכול ליכנס לבית לפנים אלא עומד על הסף ופותח כף שלו לקבל פרוסה, וזהו כף סף שפושט כף ידו על הסף וזהו הגרוע ביותר שבעניות, והשי"ת יתן עושר לעמו ישראל ולא יצטרכו זה לזה אכ"ר:

16. ספר שערים מצויינים בהלכה

בנו שאני. פי' רבינו גרשום, דרב הונא היה
בנו דמשה בר עזרי, וליכא העברת
ירושא, כדאמרי' לעיל (קל). אם אמר על מי
שראוי ליורשו דבריו קיימים. ועי' בב"י (יו"ד
סי' רנא) בשם תשו' הרשב"א (ח"ג סי' קצב)
דכופין את האב לזון בנו עני אפי' הוא גדול,
וכופין אותו יותר משאר עשירים שבעיר, ואינו
יכול לומר שיפרנסוהו גבאי צדקה עם שאר
העניים כו', ומחמירין על האב יותר משאר
העם כו' כהא דאמרי' כאן עי"ש. וכ"ה בשו"ע
(שם ס"ד), ובביאור הגר"א (סק"ז) ציין לגמ'
כאן בנו שאני, ור"ל שמחוייבין לפרנסו, וכופין

על הצדקה כמש"כ בשו"ע (יו"ד סי' רמח
ס"א), ובמס' כתובות (ג.) איתא, "עושה צדקה
בכל עת" זה המפרנס אשתו ובניו.

17. תוספות מסכת בבא בתרא דף קעד עמוד ב

שכיב מרע שאמר מנה לפלוני בידי כו' - קשה לר"י הא דבעי פ' מי שמת (לעיל דף קמח:) שכיב מרע שהקדיש כל נכסיו
מהו תפשוט מהכא דאם עמד אינו חוזר דאי חוזר חוזר (נמי) [כמו] במתנתו וא"כ פשיטא דנאמן ומאי קנוניא שייך והלא היה
יכול לחזור בו מיד ונראה לר"י דמייירי בשכיב מרע שהקדיש כשהיה בריא את נכסיו ואמר השתא נמי מנה לפלוני בידי נאמן
והאי דנקט שכיב מרע משום דדוקא השתא מהימן כדאמרינן בפרק שום היתומים (ערכין דף כג.) ובפ' שבועת הדיינים
(שבועות דף מב:) דאין אדם חוטא ולא לו אבל בבריא ודאי חיישינן.

18. רבינו גרשום מסכת בבא בתרא דף קעד עמוד ב

לא אמר תנו אין נותנין. אע"ג דאיכא למימר אין אדם עושה קנוניא על בנו דניחא ליה לבנו יותר מבאחר ואי לאו דהוה חייב
לאחר מנה לא הוה אמר ואפ' [הכי] אם לא אמר תנו אין נותנין. ודאיכא למימר כי לא אמר תנו האי דאמר הכא מנה לאחר
בידי להכיקאמר (באדם) [1] שלא להשביע את בניו שלא יאמרו בני אדם כמה ממון מניח להם ונותנין בו עיני:

19. יד רמ"ה מסכת בבא בתרא דף קעז עמוד ב

מתקיף לה רב נחמן בר יצחק וכי אדם עושה קינוניא על בניו. דרב ושמואל דאמרי תרויהו ש"מ שאמר מנה לפלוני בידי ומת. אמר תנו נותנין, לא אמר תנו אין נותנין. אלמא אע"ג דאין אדם עושה קנוניא על בניו כיון דלא אמר תנו [2] אמרינן אדם עשוי שלא להשביע את בניו, ולא להודאה גמורה איכון אלא שלא להתזיק בשבעים ועשירים בעיני בני אדם מפני הגזלנין וההמסנין.

20. ספר שערים מצויינים בהלכה

יחזיקוהו כעשיר, לא הוא ולא בניו. נראה דזהו מדה מיעקב אבינו, דאיתא במס' תענית (י:): עה"כ (מקץ מב-א) "למה תתראו", א"ל יעקב לבניו אל תראו עצמכם כמו שאתם שבעים, לא בפני עשיר ולא בפני ישמעאל, כדי שלא יקנאו בכם. ועי' בכלי יקר עה"כ (דברים ב-ג) "פנו לכם צפונה", שמרעיש על מה שישראל עושין בדורות הללו בארצות אויביהם, כי מי שיש לו מנה הוא מראה את עצמו במלבושי כבוד ובתים ספונים וחשובים כאילו היו לו כמה אלפים, ומגרים האומות בעצמם, ומנהג זה הוא ברכת בני עמנו, והוא המסבב את כל התלאה אשר מצאתנו כו' עי"ש.

דף קעה. ה"נ אדם עשוי שלא להשביע את עצמו. פרשב"ם נתכוין שלא

21. דף על הדף בבא בתרא דף קעז עמוד ב

בגמ': אדם עשוי שלא להשביע את בניו כו'.

בשול"ת חת"ס (חו"מ סי' קל"ז) דן בארוכה אודות צואה א' שהשאיר אחריו המת בפנקסו, ובאמצע הדברים שקיל וטרי במש"כ שיתנו לאשתו אלף זהובים מה שהכניסה לו בימי נישואיהם. והדבר ידוע שנשאת לו בימי עני' ולא הכניסה לו כלום.

והשיב שאם היה אומר לשון זה בעל פה, זהו דינא דגמרא שאין כאן הודא', שלא אמר כן אלא שלא להשביע את בניו, אלא כאן שכתב כן בכתב ידו נפלין ברברבתא דדעת הרמ"א בס' פ"א סעיף י"ז והב"ח ומהר"ם אלשיך ושול"ת דברי ריבות, דגם בזה לא הוה הודא', ורק הש"ך (סי' פ"א סקמ"ה) חולק וסובר דבכתב בכתב ידו ונותן להמקבל לא שייך לומר שלא להשביע את בניו עשה כן. ובפרט שכתב כן רק בפנקסו שלא יודע לרבים, וא"כ ל"ש לומר "שלא להשביע את בניו" עשה, ואיכא כאן הודא'.

אבל קשה להוציא ממון עפ"י הש"ך בלבד, ועוד שכאן בצואה אינו דומה לסתם כותב בפנקסו, דבודאי יחקרו ויביטו בכל כתב שלו, וא"כ שוב חוזרין לסברת שלא להשביע את בניו עשה, ע"כ יעשו פשרה בענין זה עיין שם.